

Оценяването като наука - условие за социално присъствие на оценителската професия в България

Надя Костова

Evaluation as a Science – a Condition for the Social Presence of the Evaluator's Profession in Bulgaria

Nadya Kostova

Abstract

Based on the opinion that the condition of evaluation as a science in Bulgaria shows the existence of elements that are isolated and are not bound in an appropriate system, ideas have been proposed about the promotion of evaluation as a subject matter of science aiming to systematize the knowledge in this area. The focus is on the most essential prerequisites to regard evaluation activities as a subject matter of science: social purpose; scope; regulation and practical realization of evaluation.

Keywords: evaluation, evaluation as a subject matter of science, principles of evaluation, subject of evaluation, objects of evaluation, approaches to evaluation, evaluation tools.

Въведение

В различните икономики в Европа съществуват различни условия, различно развити пазари, различно осъзнати инвеститори и цели на потребителите на оценки, в резултат на което и оценителската практика е развита в различна степен. Въпреки, че законодателството в областта на оценяването е въпрос от компетентността на всяка държава-членка, нормативната уредба на Европейския съюз има значително влияние върху оценителската политика на отделната държава. При условие, че ЕС има единен пазар със свободно движение на хора и капитали е необходимо правото на инвеститорите да бъде гарантирано. За осъществяване на изискванията към оценяването, обусловени от стремежите на инвеститорите и на всички други потребители на оценки са необходими подходяща рамка на оценяване и приложимост на най-добри практики при които оценителите следва да работят.

Придобиването и поддържането на адекватни знания и квалификация на оценителите е важен компонент от оценителската дейност. Това е особено валидно за България, където оценяването е сравнително нова професия, поради което тя изпитва необходимост от единен подход към оценяването. Това би дало на потребителите на оценките сигурност в тяхното качество, когато са изготвени от местни оценители, а така също и подходяща основа за социалното присъствие на оценителската професия.

Предпоставки за оценителската дейност като обект на наука

Състоянието на оценяването в България като теория сочи наличие на елементи, които съществуват изолирано и необвързано в подходяща система, при което трудно се стига до адекватно изучаване на съвкупността и детайлите. [1] Поради това целта на настоящия труд е да се акцентира на оценителската дейност като обект на наука и да се изведат някои важни изходни положения на систематизирането на знанията за тази дейност, което би оказало положително влияние и върху развитието на оценителската професия в България.

Още Поанкаре е казал, че ролята на науката е да помага за пестене на мисълта, така както машината помага за пестене на усилията. Знанието на един факт се измерва с неговата производителност, т.е. с количеството мисъл, която то ни позволява да икономисаме. Дадена наука има стойност, когато свързвайки отдавна познати, но до момента разпръснати и изглеждащи взаимно чужди елементи, въвежда ред там, където е царувала привидността на безпорядъка. "Това е хармонията на отделните части. Тяхната симетрия, успешното им балансиране, с една дума всичко онова, което им придава ред, всичко онова, което им

придава единност, онова, което следователно ни позволява да видим в тях ясно и да разберем едновременно съвкупността и детайлите.” [2, с. 53] В този смисъл нашата действителност изпитва необходимост от систематизиране на знанията за оценяването по отношение на неговите обекти, елементи, принципи, информационни бази и др. Целта на бъдещото развитие в България на оценяването трябва да бъде насочено към постигане на ред и придаване на единство на елементите му без поставяне на ясни граници между науките. За всяко знание би могъл да се поставя въпроса за неговата обособеност като обект на наука. Подобен въпрос би възникнал и за оценяването. Наложило се е мнението, че ако една дейност може да се определи като социална, ако е достатъчно обширна, ако е обект на правно регулиране, ако има практическа реализация, то тя би могла да бъде относително самостоятелен обект на наука. [3] Следователно за относителната самостоятелност на дадена дейност като обект на наука, значение имат четири предпоставки:

- социалната ѝ насоченост;
- нейната обхватност;
- нормативното ѝ уреждане;
- практическата ѝ реализация.

Условия за социално присъствие на оценителската професия

По отношение на първата предпоставка – социалната насоченост би могло да се каже, че оценяването е една от сферите на социалната практика и като такава се явява следствие от приложимостта на пазарните отношения. Едва ли подобна констатация подлежи на дискусия. Именно пазарните отношения водят до промяна на стойностите на обектите под въздействие на промяната в пазарните условия, на влиянието на времето, на целите на различните пазарни участници и на промените в регулациите.

От гледна точка на социалното присъствие, оценителската професия е регламентирана като регулирана професия с наименование "независим оценител" по смисъла на Закона за признаване на професионални квалификации[4]. Това означава:

- професионална дейност, включена в списъка на регулираните професии в България;
- професионална дейност с обществена значимост и/или е от съществено значение;
- достъпът до тази дейност да е подчинен на закони, подзаконовни или административни разпоредби относно притежаването на специфична професионална квалификация или правоспособност или членство в професионална организация;
- професионална дейност, работеща за поддържане на високо равнище в съответната професионална област, за осъществяването на което е получила специфично признаване от държавата.

Чрез законовото регламентиране на оценяването се утвърждава неговото социално присъствие, което е едно от условията за третирането му като обект на наука. Разбира се, то не следва да се отъждествява с нормативната уредба, а с признаването му от обществото и по-специално от неговото обществено присъствие. Независимо до каква степен е развито присъствието на оценяването в българската практика, на база посоченото би могло да се каже, че е налице първата предпоставка за оценяването като обект на наука – неговата социална насоченост.

Обхватност на оценяването като обект на наука

Втората предпоставка е обхватността на оценяването. Концепцията на дадена наука изгражда основите на научно изследване, което цели на база хипотези да изведе заключения, идеи и решения, които в последствие да бъдат потвърдени в практиката. Теорията има за основа хипотеза, която се обосновава чрез различни средства, за да се оформи като научна концепция. Тази концепция представлява съвкупност от взаимносвързани принципи и изходни положения, определящи обекта, предмета, целта, задачите и съдържанието ѝ. “Те

нямат характер на завършени решения, а представляват основа за създаване на едно богато разнообразие от решения, съответстващи на общественото развитие, на социалната среда, на конкретните условия на проявление.” [5, с.15]

“Науката се приема като система от знания, получени като резултат от практиката, включващи изследвания и усвояване на процесите и явленията в заобикалящата ни среда. Самото определение може да се разшири и обогати, но за случая значение има съдържанието на науката и на научния процес.” [6, с.61-62] Всяка наука трябва да съдържа четири вида обосновани знания:

а) философско научно знание за закономерностите на общественото развитие, което влияе на конкретните изследвания на специалната наука, в случая на оценяването;

б) теоретични знания, свързани с фундаменталните изходни положения на дадената наука;

в) емпирични знания, които включват знания, придобити по пътя на наблюдението и/или експерименти върху обекта на изследване;

г) практически знания, свързани с използването на инструментариум от съвременни методи и подходи.

Обосноваването на оценяването като научна дисциплина не трябва да се различава от този подход: въз основа на философското знание да се представят теоретичните му основи и чрез определена методология на емпириката и практиката да се изследват в дълбочина неговите характеристики.

Всяка теория обособена като научна дисциплина има свой предмет. Въпросът за предмета на оценяването е основополагащ, тъй като е необходимо да бъдат изяснени онези въпроси, които имат фундаментално значение. Според нас, имайки предвид състоянието и развитието в България на оценяването като наука, такива са:

- дефинирането и отграничаването на оценяването от други научни дисциплини с икономическа насоченост;
- извеждане на принципите на оценяването като наука;
- конкретизиране на обектите на оценяване;
- изследване на подходите, при чието използване се формират съответните оценки;
- развиване на инструментариума от прийоми и процедури за прилагане на оценките като носител на информация за стойността на обекта на оценяване.

Дефинирането и отграничаването на оценяването от други научни дисциплини с икономическа насоченост предполага да се постави въпроса за предмета на оценяването. Той трябва да се разглежда според двuasпектната му същност - като теория и като практическа дейност. Това е естествено, тъй като предметът на оценяването в двата му аспекта би бил различен и това са обектите, които то обхваща при възприета методология и технология и присъщите им процедури. От тази гледна точка биха могли да се дадат различни определения за предмета на оценяването [7, с.11-12]:

- съдържателни;
- методически;
- цели.

Прилагайки *съдържателния аспект* към оценяването, може да се каже, че той утвърждава оценяването като процес на измерване, определяне на стойност и представяне в парично изражение на различни обекти. От това дефиниране може да се заключи, че развивайки теорията за оценяването, оценяването се свързва с определени процедури, но при съдържателния аспект, акцентът не се поставя върху тях, а върху обекта на оценяване и целта – да се определи индикативната му стойност към даден момент.

За разлика от съдържателния, *методическият аспект* набляга на подходите за оценка. Изхождайки от това, при разработването на оценяването като теория е необходимо неговото идентифициране с подходите за оценка на отделни обекти. Тук акцентът не следва да е върху

върху самия обект на оценяване, а върху използваните подходи и методи.

Поради обстоятелството, че оценката е предназначена за различни потребители, респективно за различни цели би могъл да се приложи и *целевият аспект* при дефиниране на оценяването като теория. В резултат на приложимостта на редица изходни положения и най-вече на икономиката и правото, и при използването на различни изчислителни процедури се определя стойността на обекта на оценяване, предназначена за конкретен потребител с конкретна цел. Оценяването е преценка на икономическата полезност от определена гледна точка, която обектът би имал за своя ползвател. Оценката винаги е в пари, извършена е към точна дата и е насочена към бъдещето от гледна точка на вземане на икономически решения. [8, с.7]

Разглеждането на оценяването като обект на наука от трите аспекта, навежда на мисълта, че при дефинирането му не може да се дава превес на единия или другия. И трите отправни точки: обектите на оценяване, подходите на оценяване, целта и ползвателите на информацията от оценките са еднакво важни за осмислянето му като наука и научна дисциплина.

Принципите представляват “алфата и омегата” (нейните изходни положения) на всяка наука, следователно и на оценяването. Изходните положения на оценяването биха могли да се конструират по различен начин. Обичайна практика е за дадена наука, отделните изследователи да конструират своя система от принципи. Без претенции за изчерпателност, но с увереност, че дискутирането на принципите на оценяването като наука може да допринесе полза за оценителската теория считаме, че извеждането на система от принципи в оценяването трябва да включва три основни аспекта: [9, с.31-32]

- принцип на идентифициране;
- принцип на квантифициране;
- принцип на интерпретиране.

Принципът на *идентифициране* на обекта на оценка предполага обследване на самия обект, събиране на достатъчно и уместна информация за него, а така също уточняване на целта, предназначението и потребителите на оценката. Това са и изходните положения за да се приложи правилния подход, метод и техника на оценяване. Следователно в теорията на оценяването трябва да се отдели достатъчно място на идентифицирането на обекта на оценяване.

Идентифицираният обект подлежи на *квантифициране*. По това оценяването се различава от много други дейности, чийто обект се измерва само с качествени показатели. Счита се, че квантификацията обичайно предполага отговори на шест въпроса: как, защо, кой, какво, кога, къде? Отнесени към оценяването означава при изясняване на теоретичните му основи да се изведат:

- предназначението и целта на оценката;
- потребителите на резултата от оценката;
- характеристиката и особеностите на обекта на оценяване;
- инструментариума на оценяване;
- формата на оценката и съдържателните ѝ елементи и начина на нейното представяне и оповестяване.

Прилагането на принципа на *интерпретиране* изисква информацията, фиксирана в определен формат на оценителски доклад да бъде правилно анализирана и изтълкувана, че да е възможно въз основа на оценката, потребителят да вземе подходящо икономическо решение.

Предметът на оценяването е обвързан с обекта. Оценяването има за свой обект - отделните:

- *активи;*
- *пасиви;*

- *капитал и*
- *предприятието като цяло.*

Оценяването като теория развива знанието за тях, а като практика се конкретизира в процес, целящ обективното им оценяване. Дефинирането на оценката на всеки обект, извършвана от независим оценител в теорията на оценяването може да се определи като целенасочен процес, подчинен на нормативни изисквания и установени практики, възприети от него при изразяване на оценителското мнение. За оценяването би могло да се каже, че има за предмет извеждане на индикативна стойност в пари на даден обект - актив, пасив, капитал или на дадено предприятие като цяло към даден момент, като се прилагат различни подходи и методи в зависимост от конкретните потребители, цели и условия.

При изследване на подходите на всяка научна дисциплина, респективно на оценяването, традиционно се извършва класифициране според различни класификационни критерии. Изключителен интерес има към: икономическия, юридическия, фискалния, етическият, структурният, поведенческият, комуникационният и системният подход. [6, с.70-74] Те са препоръчителни за всички икономически науки, но не могат да бъдат еднакво дефинирани за всички науки, а се пречупват през погледа на изследователите и предполагат субективни преценки според целите, обектите, субектите, условията и пр. В конкретния случай, отнесени към оценяването като обект на наука, биха могли да се идентифицират по следния начин:

Икономическият подход предполага извеждане на обосновано заключение за обекта на оценяване според икономическата му същност и функция, базирайки се на достатъчна, уместна и надеждна информация за него.

Юридическият подход включва разбирането за обекта от една страна като съвкупност от права върху него, а от друга прилагането на конкретни правни норми при извършването на оценките.

Структурният подход към оценяването има принос за изследване на обекта в логическа последователност на отделните оценъчни процедури. В зависимост от това в каква логическа последователност се извършват процедурите, се създава възможност за по-ясно възприемане на техните значения, относими към конкретния обект.

Фискалният подход изисква от оценителя да извърши оценката при съобразяване с фискални норми и правила. От гледна точка на този подход е особено актуално оценяването за целите на т. нар. "отклонение от данъчно облагане", трансферно ценообразуване, извеждане на пазарни цени по смисъла и за целите на данъчното облагане и други.

Етическият подход изисква независимост на оценителя в поведението и в мнението за оценката на обекта. Това е особено актуално днес, когато доверието към пазарите, към бизнеса, към финансовите отчети, към мениджмънта, към одиторите и към оценителите е силно разклатено.

Поведенческият подход има за фокус психологическите и социалните аспекти на поведение на оценителя в хода на оценяването. Този подход предполага изследването на тези аспекти, както и на възприятията на ползвателите на оценките за безпристрасността на оценителя и за обективността на мнението му.

Комуникационният подход има за обект информационното обезпечаване и задоволяване на изискването за обективна информираност. Оценяването подобно на отчетността е двуаспектна система - информирана и информираща. Информираниостта предполага наличие на достатъчно надеждна информация на която да се базира оценката. От друга страна оценяването е информиращо защото отговаря на потребностите на ползвателите на оценъчните заключения.

Цитираните подходи всъщност са още една възможност за представяне и възприемане на оценяването като обект на наука. Решаващо значение има и отговора на въпроса за това как ще се извърши оценяването, т.е. какъв инструментариум ще се приложи. Изборът му е

продиктуван от различни предпоставки, но като най-значими биха могли да се изведат три предпоставки. По наше мнение оценяването е в изключителна зависимост от:

- приетата база на стойността, която от своя страна зависи от целта на оценката;
- наличието на подходяща информация;
- квалификацията и способностите на независимия оценител.

На практика е възможно един и същи обект, оценен към даден момент, да получи различна стойност в зависимост от наличието или липсата на тези предпоставки. На основата на теоретични изследвания и обобщение на практиката[10] при определяне на стойност на обекта на оценяване, използваният инструментариум може да се обобщи в три направления:

- на база потребители;
- въз основа на използваната оценъчна база;
- на база конкретния обект на оценяване.

Трите направления са детайлизирани в следващата схема:

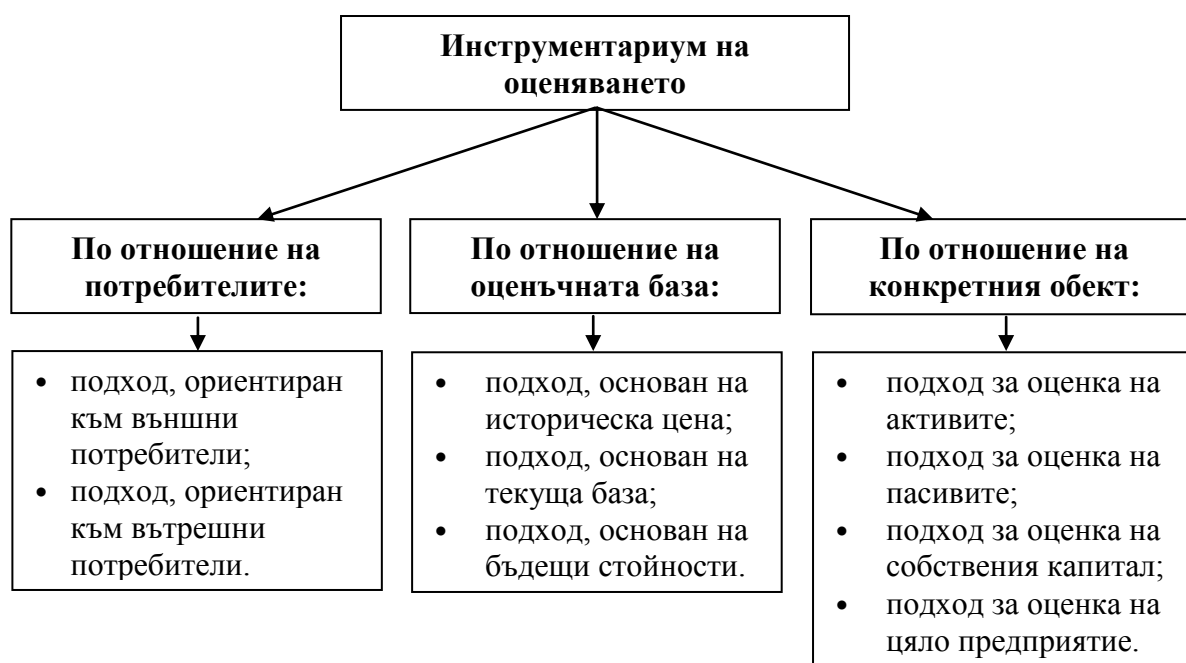

Схема 1. Основни подходи при оценка на обекта.

Оценителският подход е принципен начин за определяне на стойността чрез използване на различни методи. [11, с.46] Методът за оценка е специфична процедура, прилагана за определяне на стойността в рамките на един подход, а процедура за оценка са операции и технически подходи за реализиране на определен метод за оценка на стойността. Посочените подходи, с тяхното многообразие от методи, концентрирани в конкретни модели се класифицират и предлагат от различни автори, както и от възприетите стандарти за бизнес оценяване от страна на международните асоциации на оценителите в Европа и Америка.

Проблеми на нормативното уреждане на оценяването в България

Както вече се посочи, третата предпоставка за обособеността на дадена дейност като обект на наука е нормативното ѝ уреждане. Нормите, които пряко уреждат оценяването са концентрирани в няколко базисни нормативни акта: Закон за независимите оценители (ЗНО) [12]; Международни стандарти за оценяване (МСО); Европейски стандарти за оценяване (ЕСО); Кодекс за професионална етика на независимите оценители¹ [13].

¹ В сайта на Камарата на независимите оценители в България е публикуван под заглавие „Кодекс за професионална етика“.

За оценяването като нормативна рамка може да се каже, че бе направена изключителна крачка напред в края на 2008 г. чрез приемането на **Закон за независимите оценители**, с който оценителската професия получи добра нормативна база за бъдещото си развитие. Наличието на такъв закон вече е гаранция за обществената значимост на оценяването. Регламентирането на оценителската професия със закон е условие за успешното ѝ социално присъствие, но бихме казали, че това е необходимо, но не е достатъчно условие.

Достойнствата на закона са обект на внимание и ние се присъединяваме към положителната оценка, която може да се даде на този нормативен акт. Същевременно в някои отношения той се нуждае от изменения, допълнения, конкретизация и терминологично единство. [14, с.8-31] Необходимостта от промени е твърде широкообхватна [15], но поради ограничения обем на настоящия труд ще бъдат маркирани само някои от тях. Считаме, че най-важните промени в закона касаят:

1. Налице е необходимост от промяна в наименованието на ЗНО. Настоящото му наименование акцентира само на независимите оценители, а не на оценяването.

2. В Закона не се урежда приложимостта на конкретни стандарти за оценяване. В чл. 5 се посочва, че оценителят прилага "необходимите" стандарти.²

3. В ЗНО липсват норми и за принципите на оценяване, нещо което е базисно за развитието на всяка независима и саморегулираща се професия.

4. Като съществена слабост отчитаме регламента, че независимите оценители имат право на избор за членуване или не в Камара на независимите оценители.

5. Необходимо е по-прецизно да бъде уредена материята, касаеща: видовете оценители, упражняването на професията чрез специализирано оценителско предприятие (юридическо лице), придобиването на оценителска правоспособност, отговорността на оценителя и други. Освен това в закона са използвани редица понятия като: „имуществен интерес“; „друг интерес“; „задължения на оценителя към собственика или ползвателя на обекта на оценка или към възложителя на оценката“, които не са дефинирани.

6. Може би като най-значимо допълнение, което трябва да бъде внесено в ЗНО е изискването за изготвяне на достоверни оценки.

Важен елемент от нормативната уредба на всяка саморегулираща се професия, в това число и на оценяването е **Кодекса за професионална етика на независимите оценители**. Кодексът съдържа 6 глави, чието съдържание е разположено в 13 члена. Практиката да се създаде и въведе такъв професионално-етичен кодекс следва да се адмира. Същевременно би могло да се каже, че тази професия би спечелила повече, ако Професионално-етичният кодекс съдържа по-задълбочени норми относно професионалните и деловите отношения и поведението на независимите оценители.

На база посоченото би могло да се обобщи, че с нормативната уредба в оценяването е поставено началото на неговото адекватно развитие. Съществува обаче необходимост от промени както в ЗНО, така и в Етичния кодекс на независимите оценители, които биха допринесли за ново качествено равнище на оценителската професия.

Някои аспекти на практическата реализация на оценяването

Практическата реализация на оценяването е важна предпоставка за неговата обособеност като обект на наука. При дефиниране в оценителската теория на оценяването като практика е целесъобразно да се отчетат редица моменти:

- оценяването представлява мнение на независим оценител;
- цели извеждане на стойност на обекта в парична форма;

---

² Към настоящия момент, с решение на Общото събрание на Камарата на независимите оценители в България от 09.06.2012 г. се прие МСО да бъдат препоръчителни до 31.12.2013 г. и от тази дата да се прилагат като задължителни.

- извършва се в зависимост от конкретна цел;
- при оценяването се взема предвид определен момент от време като значение имат различни отправни дати - датата, към която е направена оценката, датата на изразеното оценителско мнение и датата на оповестяване на резултата от оценката;
- съобразяват се условията на конкретната седа;
- заключителен момент на оценяването е извеждане на доклад.

В обобщение на гореизложеното, концептуалният подход към оценяването като обект на наука по наше мнение би могъл да се систематизира по следния начин:

Таблица 1. Концептуален подход към оценяването като обект на наука.

<i>Предпоставки за оценяването като обект на наука</i>	<i>Аспекти на представяне</i>	<i>Детайлизация на аспектите</i>
1. Социална насоченост на оценяването	• социално присъствие на оценяването	• среда за развитие на оценяването като регулирана професия
	• оценяването като регулирана професия	• специфика на оценяването като регулирана професия – професионална дейност, достъп до нея, правоспособност, професионална квалификация и др.
2. Обхватност на оценяването	• дефиниране и отграничаване на оценяването от други научни дисциплини	• съдържателен аспект • методически аспект • целеви аспект
	• принципи в оценяването	• идентифициране • квантифициране • интерпретиране
	• обекти на оценяване	• активи • пасиви • капитал • предприятие като цяло
	• подходи към оценяването	• икономически • юридически • структурен • фискален • етически • поведенчески • комуникационен
	• инструментариум на оценяването	• на база потребители на оценките • въз основа на използваната оценителска база • на база конкретен обект на оценяване
3. Нормативно уреждане на оценяването	• Закон за независимите оценители	
	• Международни стандарти за оценяване	

	<ul style="list-style-type: none"> • Европейски стандарти за оценяване 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Кодекс за професионална етика на независимите оценители 	
4. Практическа реализация на оценяването	<ul style="list-style-type: none"> • оценяването като мнение на независимия оценител 	<ul style="list-style-type: none"> • качествени характеристики на субекта на оценяване
	<ul style="list-style-type: none"> • оценяването като извеждане на индикативна стойност на обекта на оценяване 	<ul style="list-style-type: none"> • видове оценъчни бази • видове оценки
	<ul style="list-style-type: none"> • цел на оценяването 	<ul style="list-style-type: none"> • в зависимост от целта на оценката • в зависимост от потребителите на оценката
	<ul style="list-style-type: none"> • момент на ориентация на оценката 	<ul style="list-style-type: none"> • отправни дати в оценяването: <ul style="list-style-type: none"> ✓ дата към която е ориентирана оценката ✓ дата на изготвяне на оценителския доклад ✓ дата на оповестяване на оценката
	<ul style="list-style-type: none"> • среда на обекта на оценяване 	<ul style="list-style-type: none"> • външна среда на обекта на оценяване • външна среда на обекта на оценяване
	<ul style="list-style-type: none"> • формат на изразяване на оценителското мнение 	<ul style="list-style-type: none"> • оценителски доклад- съдържание и функции

Въз основа на изложеното следва да се отбележи, че прокарването на знания за оценяването като обект на наука не означава, че по този начин се прокарват изкуствени граници между науките. Тук биха могли да се визират особените отношения и взаимовръзки най-вече между оценяването и счетоводството и оценяването и финансите. На база известното хиперболизиране на мнението на Анри Поанкаре [2, с.50] за разделянето на геометрията и механиката, категорично може да се твърди, че изкуственото деление на науките една от друга ги осакатява. Идеята не следва да бъде за изкуствено разделение на оценяването от други научни дисциплини, а по-скоро да се изведе неговата относителна самостоятелност, но и обвързаността с тях.

Заклучение

Независимите и регулирани професии съхраняват и защитават обществения интерес само чрез поддържане на високо професионално равнище. Затова е налице необходимост оценките в международен план да се изготвят на единна методическа основа и да бъдат с качество, на което инвеститорите, кредиторите, финансовият сектор, собствениците, оценителите и др. в ЕС и извън него да могат да разчитат като обща база за сравнение. [16, с.5] Трябва да се даде заслужено уважение в България на постигнатото по отношение на законовото регламентиране на оценяването, създаването на професионална организация на оценителите и практикуването на оценителската дейност. Считаме, че на този етап оценителската професия все още не е заела своята подобаваща роля у нас, така както в страните с развито пазарно стопанство. Предвид късното зараждане на тази професия и съответно липсата на приемственост в нея считаме, че е от съществено значение да се работи

за развитието на оценяването и като социална дейност и като обект на наука. Разбира се, наличието на различни мнения по разглежданите въпроси и тяхното разнообразие би било от полза за да се разшири дискусиата за присъствието на оценяването като обект на наука.

Поради дискуссионния характер на третираната проблематика, в настоящия труд не е налице амбиция да се представят всички изходни положения на оценяването като обект на наука и не се претендира за изчерпателност и безспорност на изложението. Единствената цел е била да се изразят мисли по третирането в българската практика на оценяването като обект на наука и да се представят идеи за процеса на систематизация на знанията за тази дейност. Убеждението е, че състоянието на оценяването като наука е условие за качествено социално присъствие на оценителската професия.

Използвана литература

1. Костова, Н., „Организационни и методологически аспекти на оценката на предприятие”, Издателство „Наука и икономика“ - Икономически Университет, Варна, 2013;
2. Поанкаре, А., „Наука и хипотеза”, Сборник “Научно познание”, Изд. „Просвета”, София, 1994;
3. Ришар, Ж., “Бухгалтерский учет: теория и практика”, Москва, Финансы и статистика, 2000;
4. Закон за признаване на професионални квалификации, обн. Д.В., бр. 13, 2008 г., посл. изм. Д.В., бр. 61, 2011;
5. Динев, М., „Счетоводството и неговата социална среда”, Годишник на ИДЕС, 2010 г., София;
6. Динев, М., Златарева К., „Теоретични основи на счетоводството”, изд. на ВУЗФ, София, 2011;
7. Соколов, Я.В., „Основы теории бухгалтерского учета”, Москва, Финансы и статистика, 2000;
8. Hitchner, J.R., „Financial valuation”, John Wiley and sons, USA, 2003;
9. Нилдз, Б., Х.Андерсон, Д. Холдуэлл, „Принципы бухгалтерского учета”, Москва, Финансы и статистика, 1997;
10. <http://manage.ru/pres/afa/2000-4/>;
11. Касърова, В., „Бизнес оценяване”, Депозирани ръкопис в ЦНТБ № 168/2008;
12. Закон за независимите оценители, Обн., ДВ, бр. 98 от 14.11.2008 г., в сила от 15.12.2008 г., посл. изм. и доп., бр. 19 от 8.03.2011 г., в сила от 9.04.2011 г.;
13. Кодекс за професионална етика, Камара на независимите оценители в България, <http://ciab-bg.com>
14. Костова, Н., Концептуален подход към оценяването в България, Пленарен доклад на Първа национална конференция на независимите оценители в България „Актуални въпроси на оценителската практика“, организирана от Камара на независимите оценители в България, Варна, 2015, Издателство „Паус“;
15. Хорозов, Г., „Актуални правни проблеми на оценителската дейност в България. Правният анализ - същност и значение в оценителския процес”, Материали от семинар - 30.05.2015 г., Варна;
16. Роджър Месинджър, председател на TEGoVA, „Предговор към изданието на Европейските стандарти за оценяване 2009”, TEGoVA, 2009.

За контакти

проф. д-р Надя Енчева Костова
Икономически университет – Варна
n.kostova@ue-varna.bg